

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav dálného východu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2008

Marta FLEISCHHANSOVÁ

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav dálného východu

Témata a motivy v povídkách Akutagawy Rjúnosukeho

Marta Fleischhansová

Bakalářská práce

2008

CHARLES UNIVERSITY, PRAGUE

Faculty of Philosophy

Institute of East Asian Studies

**Themes and Motives in Akutagawa Ryunosuke's Short
Stories**

Marta Fleischhansová

Bachelor Work

2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Karlova má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Karlova oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně Univerzity Karlovy.

V Praze dne 28. dubna 2008

Marta Fleischhansová

ÚDAJE PRO KNIHOVNICKOU DATABÁZI

Název práce	Témata a motivy v povídkách Akutagawy Rjúnosukeho
Title	Themes and Motives in Akutagawa Ryúnosuke's Short Stories
Autor práce	Marta Fleischhansová
Obor	Japonská studia, ÚDLV, FF UK Praha
Rok obhajoby	2008
Vedoucí práce	Prof. Zdenka Švarcová

Poděkování:

Uctivě děkuji paní profesorce Zdence Švarcové za odborné vedení, inspiraci a cennou pomoc. Dále děkuji všem přednášejícím na Japonských studiích Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Stanislavě Bürgerové, Petru Fleischhansovi a Janu Vichrovi za korektury a všechny potřebné rady.

Abstrakt:

V bakalářské práci „Témata a motivy v povídkách Akutagawy Rjúnosukeho“ se zabývám rozbořem vybraných povídek autora z hlediska rozmanitosti témat a motivů. Část práce věnovaná životu autora je pro rozbor díla nezanedbatelná, v mnoha aspektech se totiž v povídkách jeho osobní zkušenost odráží. Věnuji se etapám, kterými Akutagawa během psaní procházel, a jeho zdroji inspirace. Snažím se odhalit, o čem povídky autora vypovídají například v souvislosti s lidským pojmáním základních hodnot – krásy, touhy, víry, naděje, lásky, pravdy, a také zkoumám literární postavy z různých hledisek na pozadí okolností, událostí a prostředí, v němž se jednotlivé povídky odehrávají. V příloze uvádím seznam vybraných děl v japonštině, češtině a angličtině a také seznam povídek, které byly přeloženy do češtiny.

OBSAH:

1. ÚVOD	7
2. TÉMA A MOTIV - OBECNÁ CHARAKTERISTIKA.....	8
3. ŽIVOT A DÍLO AKUTAGAWY RJÚNOSUKEHO.....	9
3.1 Nepříliš dlouhý život povídkového mága.....	11
3.2 Úspěšný počátek literární kariéry.....	13
3.3 Tvorba, náměty, inspirace.....	14
3.4 Tíživá poslední léta.....	19
4. TÉMATA A MOTIVY VE VYBRANÝCH POVÍDKÁCH... 22	
4.1 Metody analýzy.....	22
4.2 Rašómon.....	23
4.3 Nos	26
4.4 Pavoučí vlákno	28
4.5 Obraz pekla.....	29
4.6 V houštině	35
4.7 Kouzlo magie	39
4.8 Koňské nohy.....	42
4.9 Ozubená kolečka	44
5. AKUTAGAWOVO POJÍMÁNÍ HODNOT.....	47
6. AUTORŮV PŘÍNOS JAPONSKÉ LITERATUŘE.....	50
7. ZÁVĚR.....	51
8. PŘÍLOHA 1: SEZNAM VYBRANÝCH DĚL AKUTAGAWY RJÚNOSUKEHO.....	53
9. PŘÍLOHA 2: SEZNAM POVÍDEK AKUTAGAWY RJÚNO- SUKEHO, KTERÉ VYŠLY V ČEŠTINĚ.....	56
10. PRAMENY A LITERATURA.....	57

1. ÚVOD

Japonský spisovatel Akutagawa Rjúnosuke patří určitě mezi deset nejlepších a nejzajímavějších japonských autorů 20.století. Protože jsem nenašla žádné rozsáhlejší dílo v češtině, které by se zabývalo jeho životem a dílem, přišlo mi příhodné se do této práce pustit. V českých překladech Akutagawových povídek sice existují kvalitní úvody a doslovy, ty ale nemají dostatek prostoru, aby se mohly věnovat podrobnějšímu rozboru.

Akutagawovy povídky jsou mi blízké v mnoha směrech. Mám ráda *kaidany* - strašidelné příběhy, vyprávění, při němž tuhne krev, v nichž se stávají neuvěřitelné věci a vyskytují se tajemné bytosti a nevysvětlitelné záhady. Akutagawa byl takovými mysteriózními vyprávěními silně inspirován a jeho tvorba je záhadami prostoupena. Zároveň mě zajímají osudy lidí, kteří trpí duševními chorobami a jsou schopni vylíčit, čím vším si procházejí, co se uvnitř jejich mysli odehrává. Akutagawovy stavy, popsané především v pozdější tvorbě, nahánějí hrůzu a jsou jedním z vysvětlení, proč Akutagawa za tak tragických okolností odešel ze světa. Také si myslím, že v současné zrychlené době je literární forma povídky velmi praktická a moderní.

Velkým zdrojem informací mi byla kniha Donalda Keena „Dawn to the West“ a obsáhlý úvod Murakami Harukiho ke knize „Rashómon and Seventeen Other Stories“, především ale samotné Akutagawovo dílo, převážně autobiografické povídky z posledních let. Inspirací se mi stala poetická kniha esejů o

literárních dílech předních japonských autorů „Krajiny japonské duše“ od Antonína Límana.

Všechna japonská jména jsem nechala podle japonských zvyklostí v pořadí: nejdříve rodové a pak osobní jméno. Názvy Akutagawových děl jsou uvedeny v češtině, originální název je připojen jen v případě, když není dílo zahrnuto do přílohy č.1. Ukázky z povídek a knih v angličtině, které nebyly přeložené do češtiny, jsem si dovolila přeložit sama.

2. TÉMA A MOTIV - OBECNÁ CHARAKTERISTIKA

Literární díla v sobě obsahují témata a motivy, záleží na autorovi, jak s těmito prvky zachází. Téma (z řeckého *thema* - položka neboli co je položeno do popředí) se vine celým příběhem jako červená nit, kdežto motiv (z latinského *mótivus* - uvádějící v pohyb) pomáhá posouvat děj kupředu. „*Téma je ideový a dějový základ díla, sepětí ideje a námětu, podmiňuje obsah literárního díla, spolupůsobí při autorově volbě fabule.*¹ /.../ *Motivem nazýváme nejjednodušší tematickou jednotku díla, mluvíme o motivech hlavních a vedlejších, rozeznáváme motivy dynamické, jež vnášejí do děje pohyb, a statické, které děj zastavují (např. popis předmětu, líčení přírody) a volné, jež přímo nesouvisejí s hlavním tématem. Výskyt každého motivu je zdůvodněn buď obsahem motivu předchozího, kompozicí díla nebo jen požadavky formy. Motiv, který se víckrát opakuje,*

¹ Karpatský, str. 334

vrací se a stává se tak motivem hlavním nebo příznačným, nazýváme leitmotiv.“²

Jinými slovy - bez přečtení textu a prozkoumání jeho struktury není možné o tématu díla mluvit, je potřeba zjistit, jaký postoj má autor k námětu, o kterém píše. Téma se podílí na vyjádření obsahu díla. Významy motivů jsou závislé na kompozičních postupech autora a jsou omezeny volbou výrazových prostředků. Označují jak to, co je obsahem díla, tak i jeho směřování.

3. ŽIVOT A DÍLO AKUTAGAWY RJÚNOSUKEHO

3.1 Nepříliš dlouhý život povídkového mága

V japonštině *rjúnosuke* znamená pomocník draka a protože Akutagawa přišel na svět v měsíci i v roce draka - 1.března 1892, bylo mu dáno právě křestní jméno Rjúnosuke. Narodil se v Tokiu jako nejstarší syn mlékaře Niihary Tošizóa. Krátce poté, co přišel na svět, propukla u jeho matky Fuku dědičná duševní choroba, ze které se do své smrti v roce 1902 nevyлéčila. Malý Rjúnosuke byl adoptován matčíným bratrem Akutagawou Mičiakim a převzal tedy příjmení Akutagawa.

Už jako malého chlapce ho okouzila literatura, ať už domácí nebo světová³, a proto roku 1913 začal studovat anglickou literaturu na Císařské univerzitě v Tokiu. Od roku

² Karpatský, str. 515-520

³ Podrobněji v kapitole 3.2

1916 po tři roky vyučoval na Námořní technické akademii v Jokosuce, kde se rozhodl, že se bude literatuře věnovat naplno. Nedlouho poté začal přispívat do tokijského deníku Tókjó Ničiniči. V té době se oženil s Cukamoto Fumiko. V březnu roku 1921 odjel na čtyři měsíce do Číny jako dopisovatel deníku Ósaka mainiči šinbun. Jeho zdravotní stav, který nebyl nikdy dobrý - od malička měl velmi slabou tělesnou konstituci a byl velmi náchylný k různým chorobám - se ještě zhoršil, po zbytek života trpěl nespavostí, zažívacími problémy a jinými neduhy.

Ve třiceti pěti letech, dne 27. července 1927, ukončil svůj život při čtení bible požitím smrtelné dávky veronalu⁴. Důvodů, které ho dohnaly k sebevraždě, by se našlo mnoho - nedostatek finančních prostředků k zabezpečení rodiny se třemi dětmi, nespokojenost se sebou samým a svou tvorbou, vysychání tvůrčích nápadů, zdravotní a duševní obtíže, které ho neustále pronásledovaly, vedlejší účinky léků, jež užíval, a především obrovský strach, že jeho deprese přerostou ve vážnou neléčitelnou duševní chorobu, stejně jako se to stalo u jeho matky. Bylo totiž možné, že zdědil matčiny dispozice k tomuto druhu onemocnění. Jistě mu přitížil i fakt, že tentýž rok jeho švagr spáchal sebevraždu skokem pod vlak, aby vysoká životní pojistka vysvobodila rodinu z dluhů.

Akutagawova nepřírozená smrt byla pro veřejnost rozhodně velkým šokem, rodina a nejbližší přátelé však předem tušili, že k tomu může dojít. Akutagawa o sebevraždě často

⁴ Veronal - barbiturát; sodium 5,5-diethyl, od roku 1903 do poloviny padesátých let 20. století komerčně užívaný jako prášek na spaní, vynalezený r. 1902 německými chemiky E. Fischerem a J. von Meringem, měl několik vedlejších účinků, předávkování vedoucí ke smrti nebylo vzácností.

psal i hovořil, přítelkyni své ženy Hiramacu Macuce v dubnu 1927 dokonce navrhl společnou sebevraždu, úmysl byl však vyzrazen a z činu sešlo. Od dubna 1927 také sepsal několik závětí.

Osm let po Akutagawově smrti začal být na návrh blízkého přítele, spisovatele Kikučiho Kana⁵, vydáván časopis Bungei šundžú (Literární letopisy) a pod jeho záštitou je až do současnosti vyhlašována dvakrát ročně⁶ Akutagawova cena, která je udílána mladým talentovaným spisovatelům společností Nihon bungaku šinkókai (Společnost pro propagaci japonské literatury).

3.2 Úspěšný počátek literární kariéry

Už jako žák základní školy četl Akutagawa se zápallem veškeré knihy, které se mu dostaly do rukou. Jak píše v autobiografické povídce „Raná léta Daidódži Šinsukeho“, vášně pro literaturu v něm vzbudila čínská dobrodružná novela „Shui hu zhuan“ (Příběhy od jezerních břehů) od Shi Nai´ana⁷, kterou našel v otcově knihovničce. Píše, že ji četl znovu a znovu, ve dne i v noci pod slabým světlem lampičky a prý ho ovlivňovala po celých následujících třicet let⁸. Vlasta Hilská také uvádí, že „pod vlivem knihy spisovatele Tokutomi Roka⁹ „Příroda a člověk“ (*Šinsei to džinsei*) se už na obecné škole rozhodl, že se bude věnovat literatuře.“¹⁰

⁵ Vl. jménem Kikuči Hiroši (1888-1948)

⁶ S výjimkou poválečných let 1945-1948

⁷ (1296-1372)

⁸ Akutagawa - Rashómon, str. 157

⁹ Vl. jménem Tokutomi Kendžiró (1868-1927)

¹⁰ Akutagawa - Obraz pekla, (Hilská-úvod) str. 8

Studoval nejdříve čínské a japonské klasiky jako byli Cao Xueqin¹¹, Kjúkutei Bakin¹² nebo Džippenša Ikku¹³, později díla západních autorů - Maupassanta, France, Strindberga, Goetha a Kanta a soudobých japonských spisovatelů - Mori Ógaie¹⁴, Nacume Sósekiho¹⁵ nebo Izumi Kjóky¹⁶. Z básníků si velmi cenil Baudelaira. Od dětství ho také velmi zajímalo divadlo kabuki, které v jeho době vzkvétalo a jež ho také silně ovlivnilo. Díky své sečtělosti a vzdělanosti měl bohaté znalosti v čínském jazyce a literatuře. Jak píše Murakami Haruki *„Vizuální krása čínských znaků, které Akutagawa používá, si zaslouhuje zvýšenou pozornost, bohužel v překladu tento jev nemáme možnost ocenit.“*¹⁷

Jako začínající autor publikoval krátké básně haiku pod pseudonymem „Gaki“ (Zvrhlík) a právě lyrická tvorba ho při psaní povídek velmi ovlivnila. Během svých studií přispíval se svými spolužáky do třetí série obnoveného univerzitního literárního časopisu Šinšičó (Nové myšlenkové proudy), ať už překlady například Anatola France a W. B. Yeatse¹⁸ a nebo svými krátkými povídkami. Ve spojení s tímto časopisem bývá zařazován mezi neorealisty a intelektualisty, spisovatele, jejichž společné rysy lze charakterizovat tak, že se dokázali vyrovnat s novými prvky evropské literatury a zároveň se inspirovali japonskými tradicemi. Snažili se najít zajímavá témata, kladli velký důraz na kvalitu, výstavbu a krásný jazyk

¹¹ (1715-1763)

¹² Vl. jménem Takizawa Toku (1767-1848)

¹³ Vl. jménem Šigeta Sadakazu (1765-1831)

¹⁴ Vl. jménem Mori Rintaró (1862-1922)

¹⁵ Vl. jménem Nacume Kinnosuke (1867-1916)

¹⁶ Vl. jménem Izumi Kjótaró (1873-1939)

¹⁷ Akutagawa - Rashómon and Seventeen Other Stories, úvod, str. xxviii

¹⁸ Pod pseudonymem Janagigawa Rjúnosuke

díla a vymezovali se vůči tehdy populárním proudům naturalismu a romantismu, které se podle nich vzdalovaly od skutečnosti a pravdy.

V letech 1914-15 prožíval Akutagawa nešťastnou lásku, díky níž začal zanedbávat školu a začal se věnovat trochu jiné literatuře, která nesouvisela s jeho studiem. Díky této zkušenosti napsal dvě povídky „Rašómon“ a „Nos“. Akutagawa později napsal: *„V té době jsem se cítil tak na dně, že jsem potřeboval psát příběhy co nejvíce vzdálené od mé tehdejší situace, pokud možno co nejradostnější. Proto jsem napsal tyto dvě povídky, na něž jsem si vypůjčil události z knihy „Kondžaku Monogatari“. Nejdřív jsem publikoval jen „Rašómon“, „Nos“ jsem po nějakou dobu nechal rozepsaný. /.../ Důvod, proč jsem si vybral tyto příběhy, je jednoduchý. Pokud chcete vyjádřit téma co nejuněmělečtěji a nejpřekvapivěji, je nutné psát o neobvyklé události. Čím podivnější událost je, tím komplikovaněji se vytváří přesvědčivý příběh srovnatelný s událostmi dnešního Japonska.“*¹⁹ Byla to tedy pro Akutagawu jakási výzva, kterou chtěl náležitě využít.

V roce 1916 ukončil studia na vysoké škole dizertační prací o Williamu Morrisovi²⁰, u něhož si cenil důrazu na estetické hodnoty²¹. V témže roce publikoval „Nos“, který zaujal i Nacume Sósekiho. Akutagawa Sósekiho velice obdivoval, navštěvoval ho a velmi si vážil všech rad, které mu učitel dal. Bohužel nedlouho po jejich společném seznámení Sóseki zemřel.

¹⁹ Keen, str. 558-560

²⁰ Anglický spisovatel, básník a designer (1834-1896)

²¹ Akutagawa - Obraz pekla a jiné povídky, (Hilská - úvod), str. 10

3.3 Tvorba, náměty, inspirace

Protože byl obrovským puntičkářem, povídky neustále přepisoval, aby je dovedl k dokonalosti. Za svůj poměrně krátký život jich napsal kolem sto padesáti a vydal je v osmi sbírkách - „Rašómon“ a „Tabák a ďábel“ (Tabako to akuma) obě v roce 1917, „Loutkář“ (Karaishi) v roce 1919, „Lucerna ve stínu“ (Kage tóro) v roce 1920, „Noční květina“ (Jarai no hana) v roce 1921, „Jarní šat“ (Šunpuku) v roce 1923, „Jižní vítr“ (Kódžaku fú) v roce 1924 a „Konanský vějíř“ (Konan no ógi) v roce 1927. Nicméně fakt, že Akutagawa psal jen povídky a ne dlouhé romány, není důvodem k tomu, abychom jeho dílo hodnotili s despektem. *„Příběh povídky je časově i tematicky méně rozvětvený nežli u románu a novely, přesto však povídka připouští na rozdíl od novely určitá odbočení od hlavní linie vyprávění a i začlenění epizody.“*²² *„Akutagawa se snažil o maximální výrazové zjednodušení, o přesnou, zhuštěnou zkratku. K tomu byl veden formou sedmnáctislabičné básně haiku, kterou pěstoval stejně jako jeho učitel Sóseki.“*²³

V Japonsku byly kratší literární útvary v oblibě již od doby Heian. Podle Vlasty Hilské *„nejskvělejší výtvořky klasické japonské literatury, jako např. „Příběh prince Gendžiho“ (Gendži monogatari) z 11. století nebo „Příběh rodu Taira“ (Heike monogatari) ze 13. století nebo romány Ihara Saikaku ze 17. století, jsou vlastně cykly samostatných povídek, rámcově spojených buď postavou ústředního hrdiny, nebo nějakou historickou událostí. Japonci vždy vynikali v malých*

²² Petřů, str. 80

²³ Akutagawa - Obraz pekla a jiné povídky, (Hilská - úvod), str. 14

literárních formách - v črtách, stylizovaných denících a povídkách. V nich jako v celém svém umění mohli uplatnit svůj výjimečný smysl pro vkus a harmonii a talent pro technickou dokonalost. Mohli věnovat největší pozornost nejmenším podrobnostem.“²⁴

Nejen v Japonsku, ale i v Evropě se jeho tvorba stala brzy velmi populární, od roku 1920 až do poloviny padesátých let 20. století byly povídky přeloženy do mnoha evropských jazyků, což v té době bylo něčím zcela novým. Překladů japonských děl bylo tehdy minimum.

Akutagawa čerpal náměty z literatury doby Heian (794-1185) z již zmíněné „Kondžaku monogatari“ (Vyprávění z časů nyní již minulých), kterou se inspiroval i Tanizaki Džúničiró²⁵ nebo Hori Tacuo²⁶, a také z „Udži šúi monogatari“ (Příběhy sebrané v Udži). „Kondžaku monogatari“ obsahuje přes tisíc příběhů napsaných v období Heian; z jednatřiceti svazků se dochovalo dvacet osm, z nichž pět zahrnuje příběhy z Indie, pět z Číny a zbytek je z různých území Japonska. Sbíрка získala své jméno od úvodní fráze každého příběhu - 今は昔...²⁷ (Ima wa mukaši...), kterou můžeme přeložit jako: "Před dávnými lety...". Příběhy se zabývají buddhistickou tematikou a také lidovým vyprávěním, ve kterém se lidé různých stavů a povolání setkávají s nadpřirozenými bytostmi. Akutagawa náměty z této starší literatury zpracovává z moderního pohledu

²⁴ Akutagawa - Obraz pekla a jiné povídky, (Hilská - úvod), str. 7

²⁵ (1886-1965)

²⁶ (1904-1953)

²⁷ Sinojaponské čtení těchto znaků je právě *Kondžaku*

- např. v povídkách „Rašómon“, „Vši“, „Nos“, „Obraz pekla“, „Batátová kaše“ a „Ples“.

K oblíbeným obdobím, ve kterých autor nacházel inspiraci, patří 12. století, kdy se Kjóto po mnoha katastrofách nacházelo v neutěšených podmínkách, dále konec 16. století, kdy vrcholil v Nagasaki vliv křesťanství a rovněž i začátek období Meidži na konci 19. století, kdy Japonci bez váhání začali přijímat všechno ze západního světa bez ohledu na kvalitu. Akutagawovi nešlo ani tak o to zachytit událost z minulosti s historickou přesností, spíše se zaměřoval na poetickou pravdu starých příběhů.

Alice Kraemerová píše: *„Vypůjčit si slavnou sloku a přidat k ní vlastní vtipnou, to je také častý prvek uplatňující se v japonské poezii.“*²⁸ Když Akutagawa praktikoval tento způsob psaní, nebyla to v japonské literatuře žádná novinka a také nic, za co by se musel stydět. Ale přestože pro svá díla z pramenů odjinud použil pouze námět nebo dílčí myšlenku, byl za to často kritizován. Bylo mu vytýkáno, že je neoriginální, že se jen přiživuje na jiných dílech a jeho vlastní fantazie je chudá. Tyto výtky ho velmi trápily, stejně tak jako ostatní kritiky jeho práce. V povídce „Spisovatelova živnost“ se Jasukiči²⁹ baví s nadporučíkem Tanakou o kritice a dává jasně najevo, že ho kritika nezajímá. Tanaka říká: *„Vy nepíšete kritické články, že? To já bych něco takového rád zkusil, možná napíšeš něco o Shakespearově Hamletovi. Víte, postava Hamleta je totiž taková...“*³⁰ Akutagawa těmito slovy jasně

²⁸ Akutagawa - Tělo ženy (Kraemerová - doslov), str. 128

²⁹ Hlavní hrdina několika Akutagawových povídek, do kterého autor promítá své pocity a zkušenosti

³⁰ Akutagawa - Rashómon and Seventeen Other stories, str. 167

dává najevo, že kritikem se může stát každý, že je jednodušší kritizovat než samostatně něco vytvářet. Nicméně kritické články o neautentičnosti svých děl si bral velmi k srdci a tak se později snažil nacházet témata sám v sobě. Není ale pochyb, že jeho literární tvorba, založená právě na námětech převzatých, patří k nejocenenějším a nejpopulárnějším.

Dalšími zdroji inspirace byla pro Akutagawu díla romantika Mori Ógaie. Kritik a novelista Nakamura Šiničiró³¹ napsal: „*Velmi silný vliv, který na Akutagawu Mori Ógai měl, je ve skutečnosti základem Akutagawovy tvorby. Důkazem je kupříkladu způsob, jakým zachovává odstup od tématu. Pokud je tato analýza správná, znamená to, že Ógai předal Akutagawovi klíč k moderní literatuře a jen díky němu Akutagawa slavil úspěch.*“³² Vliv na jeho tvorbu měl i spisovatel Šiga Naoja³³, kterého však považoval za svého soupeře. Kritici psali, že Akutagawa nedokáže konkurovat vytříbené harmonii, která z Šigových děl vyzařuje, a přestože je cítit, že by rád psal jako on, není toho schopen.³⁴

3.4 Tíživá poslední léta

Po roce 1920 začínají být Akutagawovy povídky stále realističtější, náměty jsou čerpány většinou ze současnosti. V roce 1925 vyšla cestopisná práce z pobytu v Číně „Cesta do Číny“ (Šina juki). Práce posledních let jsou poznamenány zhoršujícím se autorovým zdravím a nesou výrazné

³¹ (1918-1997)

³² Keen, str. 563

³³ (1883-1971)

³⁴ Keen, str. 576

autobiografické rysy. Líčí především vlastní zážitky z let 1916 - 1919, kdy vyučoval na Námořní technické akademii, a promítá je do chování hlavního hrdiny Jasukičiho. Přibližuje se tedy literárnímu stylu *watakuši šósecu* (literatuře o sobě) charakteristickému pro japonský naturalismus, kterému se dříve vyhýbal.

V některých jeho povídkách se vyskytuje prostředek autorského vyprávění nazývaný „*récit*“, který nebývá vždy hodnocen kladně. Akutagawa rád vstupuje do příběhu s vsuvkami typu „*Autor této povídky napsal na začátku, že sluha čekal, až přestane pršet.*“³⁵ nebo „*Mé čtenáře asi překvapí, že se jezevec proměnil v člověka v r. 628 od založení japonské říše.*“ a „*Čtenáři si asi teď budou myslet, že nečaroval doopravdy a že lidé jen věřili, že čaruje.*“³⁶ či „*Musím se přiznat, že při popisování této epizody se nemohu ubránit pousmáním nad dívčinou sentimentálností. Ale není v tom ani zámk zlomyslnosti.*“³⁷ Stejně jako v divadelní improvizaci tyto vsuvky posunují děj kupředu a mezi jednotlivými částmi fungují jako prostřihy. Tvůrce je často používá v situacích, kdy neví, jak dál nebo ho zrovna nenapadá, jak propojit jednotlivé části. Vsuvky sice přinesou jakési oživení, ale zároveň mohou odhalit autorovy nedostatky a někdy dokonce bezradnost.

Wellek píše o biografickému přístupu v literatuře: „*Z úzkého vztahu mezi uměleckým dílem a autorovým životem*

³⁵ Akutagawa - Rašómon, str. 40

³⁶ tamtéž, str. 49-50

³⁷ Akutagawa - Tělo ženy, str. 52

nesmíme nikdy vyvozovat, že umělecké dílo je pouhou kopií života. /.../ Biografický přístup ve skutečnosti zatemňuje správné chápání literárního procesu, neboť rozbíjí řád literární tradice a nahrazuje jej životním cyklem jednotlivce. Biografický přístup také ignoruje zcela prostá psychologická fakta. Umělecké dílo může ztělesňovat spíše autorův „sen“ než jeho skutečný život, nebo může být „maskou“, „anti-Já“, za nímž se skrývá jeho skutečná osobnost, nebo může být obrazem života, z něž chce autor uniknout. Dále nesmíme zapomínat, že v umění může umělec „zakoušet“ život jinak: skutečné zážitky jsou nahlíženy z hlediska jejich využití v literatuře.“³⁸ Avšak autobiografické povídky z posledních let v sobě skrývají mnoho z toho, čím si autor procházel na vlastní kůži. Přestože není možné dokonale zobrazit a popsat vlastní život, Akutagawa zdařile nechával čtenáře nahlédnout do svého nitra a emocí.

V posledním roce svého života vydal mimo jiné společenskou satiru „Vodníci“, literárně kritické úvahy „Literární, příliš literární“, sbírky črt „Slivoň-kůň-slavík“ (Ume-uma-uguisu) a „Sto travin“ (Hjakusó). Jeho úplně posledním publikovaným dílkem jsou „Tři okna“, „*kdy na zvláštní alegorii dvou válečných lodí, které jsou opravovány v docích, popisuje, jak silně ho zasáhlo nervové zhroucení přítele Uno Kódžiho*³⁹.“⁴⁰ Autobiografické povídky „Ozubená kolečka“ a „Život jednoho hlupáka“ byly publikovány až po jeho smrti.

³⁸ Wellek, str. 107

³⁹ Vl. jménem Uno Kakudžiró (1891-1961)

⁴⁰ Keen, str. 583

Posledními písemnými dokumenty, které na světě zanechal, byly dopisy rodině a dokument „Poslední dopis zaslaný jednomu starému příteli“, adresovaný Kume Masaovi⁴¹. V dokumentu popisuje okolnosti, které ho vedly ke spáchání sebevraždy.

4. TÉMATA A MOTIVY VE VYBRANÝCH POVÍDKÁCH

4.1 Metody analýzy

Vybrala jsem několik povídek, které Akutagawa napsal v průběhu svého literárního života a které mi připadají pro jednotlivá období jeho psaní charakteristické. Stranou jsem nechala povídky „o barbarech z jižních zemí“ (nanban mono), které se dotýkají tématu příchodu křesťanů do Japonska v 16. století, jako např. „Dábel a tabák“, „Memorandum dr. Ogaty Rjósaie“, „Odžin“ a další. Přestože jsou také zajímavé, podrobněji jsem se jimi nezabývala.

U každé povídky, kterou jsem rozebírala, jsem se především zaměřila na jednotlivé motivy a hledala hlavní i dílčí témata. V průběhu čtení se mi povídky propojovaly, což mě vedlo k tomu, abych v jednotlivých rozborech uvedla návaznosti a asociace, odkazující k jiným povídkám, které třeba jen krátce zmiňuji.

⁴¹ (1891-1952)

4.2 Rašómon

Hlavním tématem povídky jsou lidé, kteří klesnou na samé dno společnosti, aby nezemřeli hlady. K hlavními motivům patří všudypřítomná bída, úpadek a chudoba, k vedlejším statickým motivům popis brány Rašó a sluhy, který se zde ukrývá, dynamickým motivem je hádka mezi sluhou a stařenou.

Z Akutagawových slov⁴² vyplývá, že psaním povídky Rašómon chtěl zahnat chmury ze své duše. Chtěl psát co nejradostněji, příběh je však prostoupen velkým zármutkem a beznadějí. Základní kostru příběhu získal ze dvou krátkých příběhů z „Kondžaku monogatari“ pod názvy „Zloděj, který se vyšplhal na bránu Rašó a viděl mrtvoly“ a „Žena, která prodávala ryby v ležení vojáků“. Děj je usazen do Kjóta 12. století, kde kdysi majestátné budovy hlavního města chátrají, velká část z nich je zničena požáry a jinými katastrofami. V tomto nehostinném prostředí plným nepokojů a násilí se zoufalý muž, který chce přežít, stává zlodějem. Akutagawa na základě těchto informací rozvíjí svůj příběh.

Sluha, který je propuštěn ze služby, se schovává před deštěm pod branou Rašó na jižní straně města. Přemýšlí o své nejasné budoucnosti a dochází k myšlence, že bude muset začít krást, aby nezemřel hlady. Nicméně až dosud žil spořádaně, není si proto jist, jestli toto rozhodnutí bude schopen realizovat. V jednu chvíli je dokonce přesvědčen, že by raději zahynul, než aby zasvětil svůj život zločinu. Protože nemá kde

⁴² Viz. kapitola 3.2

strávit noc, napadne ho vyšplhat do horního patra brány, kde se skladují mrtvoly - převážně oběti různých nákaz nebo ti, kteří neměli nikoho, kdo by je pohřbil. Nahoře však spatří stařenu, která dřepí u mrtvých a vytrhává jim vlasy. Dozví se, že z nich chce vyrábět paruky na prodej. Stařena argumentuje tím, že kupříkladu žena, jejíž vlasy drží v ruce, si to jistě zasloužila, protože když byla naživu, živila se prodejem hadího masa, které vydávala za sušené ryby. V muži tyto dojmy pomohou potlačit veškeré výčitky, strhne ze stařeny její oblečení a zmizí s ním. Tak se i on stává zločincem.

Akutagawa se zabývá tím, do jakých extrémů může zajít člověk, dostane-li se do bezvýchodné situace. Lehko se může stát, že sejde na scestí a přestane uznávat základní principy lidského soužití. Pokleslé činy postav jsou ukázkou toho, kam až je možné zajít kvůli přežití. Ať už v podobě stařeny vytrhávající vlasy mrtvým, ženy prodávající hadí maso a nebo dosud bezúhonného sluhy, který sebere šaty chudé stařeně. Pasáž *„Podle starých kronik bída dohnala lidi až k tomu, že prý rozbíjeli sochy buddhů i chrámovou výzdobu. Všude kolem cest byly hromady dřeva, pokrytého rumělkou nebo vykládaného zlatem a stříbrem, které se prodávalo jako palivo.“*⁴³ ukazuje na to, že v období chudoby přestanou lidé vyznávat to, co jim bylo dříve svaté a nedotknutelné.

Příběhem prostupují motivy chudoby, úpadku a ponurosti té doby. V Japonsku se velmi dbá na čistotu, člověk se vyhýbá veškerému znečištění, aby byl v harmonii s přírodou a šintoistickými božstvy. Za normálních okolností by tedy

⁴³ Akutagawa - Rašómon, str. 39

nebylo možné, aby někde ležela bez povšimnutí nepohřbená rozkládající se těla způsobující šíření chorob a shlukování dravých ptáků a zvěře. O bránu se nikdo nestará, je oprýskaná, na mnoha místech rozpadlá, kamenné schodiště je na mnoha místech sesuté. Všechny ulice Kjóta jsou zpustlé, sluha je propuštěn ze služby, na tváři má ošklivý velký vřed, který si vymačkává, všude se šíří mrtvolný zápach, stařena je kost a kůže a mluví krákavým hlasem.

V příběhu se objevují různá zvířata, která většinou vyvolávají pocity blízké smrti a neštěstí. Cvrček, který je „čínským symbolem smrti a vzkříšení, protože klade vejce do půdy a po fázi larválního vývoje se objevuje na povrchu dospělé zvíře“⁴⁴ se objevuje v příběhu dvakrát. Poprvé: „*Jen na velikém červeném sloupu, z něhož tu a tam oprýskal rumělkový lak seděl cvrček.*“⁴⁵ a podruhé: „*Vítr a tma se vesele proháněly mezi pilíři brány. I ten cvrček, který seděl na nachovém pilíři, zmizel, odlétl do neznáma.*“⁴⁶ Jsou zde zmíněni havrani, kteří krouží kolem mrtvol a ozdob ve tvaru ptáků na střeše brány. Havran bývá vnímán jako „*zlé znamení, které ohlašuje nemoc, válku a smrt.*“⁴⁷ Zchátralá brána přišla vhod lstivým jezevcům, kteří zde nacházejí úkryt. Hadi, jejichž maso prodávala žena, přinášejí podle japonské pověřivosti lidem, kteří je zabijí, neštěstí.

⁴⁴ Becker, str. 40

⁴⁵ Akutagawa - Rašómon, str. 39

⁴⁶ tamtéž, str. 41

⁴⁷ Becker, str. 79

4.3 Nos

Hlavním tématem je boj s vlastní nedokonalostí - dlouhým nosem. Leitmotivem je dlouhý nos, k dalším motivům patří rozčarování po splnění dlouhodobého snu a lidská nepřejícnost, dynamickým motivem je proces zmenšování nosu.

Předlohou se staly další dva příběhy z „Kondžaku monogatari“ s názvy „O nosu kaplana Zenči Ikeho z O“ a „Mnich s dlouhým nosem“. Povídka vypráví o mnichovi Naiguovi, jehož nos měří kolem dvanácti centimetrů. Naigu se všemi možnými způsoby snaží přijít na to, jak si nos zkrátit. Nakonec najde bolestivou, ale efektivní metodu, která mu dopomůže k nosu standardnímu. Bohužel zjistí, že lidé, kteří ho dřív měli rádi, sympatizovali s ním a litovali ho, se smějí jeho marnivosti. Naigu se ponoří do ještě větší deprese než před zkrácením nosu, začne mít vztek na všechny kolem a především na žáka, který mu se zkrácením pomohl. Jednoho dne se probudí a nos je dlouhý jako dřív. Má obrovskou radost, že teď už nebude terčem posměchu.

Naigu přichází k poznání, že vyplnění snů nemusí přinést kýžený pocit štěstí a uspokojení, ale může se naopak dostavit zklamání a celá situace se jen zhorší. Takovéto vystřízlivění ze snu se objevuje i v jiné Akutagawově povídce „Batátová kaše“, kde drobný úředník touží celým svým srdcem ochutnat batátovou kaši, protože se všeobecně má za to, že je to něco ohromně chutného. Když se mu konečně po mnoha útrapách jeho přání splní a je mu dopřáno sníst kaše kolik jen dokáže,

ohromné množství vysněného pokrmu muži sebere veškerou chuť a ke kaši získá odpor.

Nos symbolizuje zvědavost, schopnost objevit něco nového. Naigu nemyslí na nic jiného než na svůj nos, pozoruje tváře ostatních lidí a zkoumá jejich nosy. „*Nakonec pak přestal vidět lidi, viděl jen samé nosy.*“⁴⁸ Hledá v knihách zmínky o lidech s dlouhými nosy. Zároveň ale na sobě nedává znát, že by mu jeho nos nějak vadil, přestože neustále hledá způsob, jak by ho zkrátil. Je zajímavé, že když mu po něm jeho žák během složitého procesu, který má vést k jeho smrštění, šlape, Naigua to nebolí. Jakoby ani nepatřil k jeho tělu. Z nosu pak vypadává cosi, co připomíná zrnka ovsa nebo oškubané opečené ptáčky. Odchází z něj cosi velmi podivného a zároveň plodného - zrnka, z nichž může vzrůst nový život.

Akutagawa píše: „*V lidském srdci jsou protichůdné city. Pravda je, že není na světě člověka, který by neměl účast s neštěstím druhého. Ale když se onen druhý pokusí nějak uniknout svému neštěstí, ten, jenž ho litoval, cítí se nespokojen. Řeknu to trochu přehnaně, že má chuť uvrhnout trpitele znovu do neštěstí.*“⁴⁹ A tedy i Naigu touží, aby vše bylo jako dřív. Uvědomuje si, že jeho sen se sice naplnil, ale přinesl mu posměch, nikoli uznání.

Motiv dlouhého nosu se objevuje i v další Akutagawově povídce „*Drak: Příběh starého hrnčíře*“ kde se s potížemi, které přináší dlouhý nos, potýká také postava mnicha.

⁴⁸ Akutagawa - Rašómon, str. 54

⁴⁹ tamtéž, str. 58

4.4 Pavoučí vlákno

Hlavním tématem je šance odčinit hříchy. Hlavním motivem je pavoučí vlákno, k dalším motivům patří nepoučitelnost a sobeckost, k vedlejším motivům patří kontrast mezi rájem a peklem.

Jedna z nejoceňovanějších povídek vznikla na základě inspirace z několika zdrojů ze staré i moderní literatury. Buddha při pohledu do pekla dostane chuť dát šanci jednomu hříšníkovi, lupiči Kandatovi, který za svůj život vykonal i jeden dobrý skutek - zachránil život pavouka. Pošle mu pavoučí vlákno z nebeského ráje až do pekla, kde si lupič odpykává své hříchy. Kandata po něm začne šplhat, ale když zjistí, že po vlákně nešplhá sám, začne pokřikovat na ostatní hříšníky, aby z „jeho“ vlákna slezli. Kvůli své sobeckosti padá i s ostatními zpět do pekelného jezera krve.

Tak jako v povídce „O hlavě, která z krku upadla“ (Kubi ga očita hanaši) se autor zabývá myšlenkou, že není radno věřit někomu, kdo už dříve hřešil. Obě postavy, ať už Kandata nebo i Siao'er, čínský voják zraněný během čínsko-japonské války, dostali šanci odčinit své hříchy, ale ve zkoušce neobstáli. Člověk je nepoučitelný a pokud je v jádru špatný, jen málokdy se může změnit.

Autor výrazně podtrhuje kontrast mezi rájem a peklem. Zatímco v ráji je krásné lotosové jezero, *„lotos je symbolem světla, jeho květy, které vystupují z bahnitě vody, jsou*

*symbolem čistoty přemáhající nečistotu“*⁵⁰, z květů vychází nádherná vůně a je právě ráno, kdy je všechno jasné, světlé, den začíná, pod jezerem ráje je dno pekla, ve kterém se topí hříšníci v jezeru krve, všude je tma, jedinými záblesky světla jsou jehly padající z Jehlové hory, mrtvolné ticho je občas přerušováno slabým sténáním trpících hříšníků, kteří procházejí pekelnými mukami.

Pavouk je slunečním symbolem, „*protože vlákna souká ze sebe, podobně jako slunce vysílá své paprsky.*“⁵¹ a motiv pavoučího vlákna je jakýmsi paprskem světla ve věčné tmě, ostrůvkem na širém moři, jedinou záchranou z místa, ze kterého jinak není úniku. Vlákno dokáže být velmi silné, ale zároveň se může snadno přetrhnout. „*V bibli je pavouk se svou jemnou, snadno poškoditelnou pavučinou symbolem pomíjivosti, pošetilých nadějí a „zlého puzení“.*“⁵² Když Kandata spatří ostatní hříšníky, kteří šplhají za ním, dostane velký strach, že vlákno nevydrží. Nejspíše by vydrželo, ale protože se projeví v Kandatovi jeho slabosti jako sobeckost a nepřejícnost, přetrhne se. Tak i po prvotní Kandatově euforii a naději, že se mu podaří uniknout, přichází pád a návrat k pekelným mukám.

4.5 Obraz pekla

Hlavním tématem je obraz pekla, hlavními motivy jsou temné stránky hlavních postav, opakujícím se motivem je

⁵⁰ Becker, str. 153

⁵¹ tamtéž, str. 211

⁵² tamtéž, str. 211

opice, statickým motivem je popis obrazu, způsob práce malíře a činy knížete Horikawy, dynamickým motivem je hořící vůz.

Autor vypráví příběh knížete Horikawy a malíře Jošihideho, mužů rozdílných povah a postavení, kteří - jak se ukáže později - mají i cosi společného. Kníže si objedná zástěnu s výjevem pekla a Jošihide chce odvést dokonalou práci a peklo zobrazit co nejvěrohodněji. Po nějaké době, přestože je větší část obrazu hotova, není schopen malovat dál. Nedaří se mu zobrazit výjev hořícího vozu, ve kterém je uvězněna mladá dívka, protože nikdy nic podobného neviděl na vlastní oči. Požádá tedy knížete, zda by mu tento zážitek nezprostředkoval. Ten po krátkém zaváhání souhlasí, nicméně nastraží na Jošihideho léčku. Dívka, která je uvězněna ve voze, není nikdo jiný než Jošihidova milovaná dcera. Když Jošihide vše prohlédne, je už pozdě. Hrůza při pohledu na hořící dívku ve strašlivých mukách je nevyslovitelná. Malíř obraz dokončí a všichni včetně knížete jsou šokováni, jak hrozivě a zároveň dokonale působí. Jošihide se den po odevzdání práce oběsí.

Kníže Horikawa je líčen jako mocný muž, který měl rád život v přepychu, ale zároveň ho s ostatními rád sdílel. Byl snášenlivý, nebojácný a dobrotivý, lidmi uctívaný téměř jako božstvo. Zároveň však některé jeho činy nahánějí hrůzu, jako například když „*své páže obětoval jako živý pilíř, aby je zazdili do mostu Nagara*“⁵³. Na druhou stranu Jošihideho vysušená hubená postava lidi děsila, byl to nepříjemný, nabručený muž, který se podobal spíše zvířeti než člověku. Díky tomu dostal i přezdívku Opičák. Oba v sobě mají cosi

⁵³ Akutagawa - Rašómon, str. 8

rozporuplného, Horikawa je všemi obdivován a zároveň z něj jde strach, Jošihide působí jako ztělesnění zla, avšak jeho nesmírná láska k vlastní dceři může leckoho překvapit.

Vášeň a ješitnost dokáží mít mnoho podob, pokud však člověku přerostou přes hlavu, mohou zničit lidské životy. Jošihide je tak oddán malování, že neváhá trápit lidi kolem sebe a nechá zabít člověka, jen aby byl obraz podle jeho představ. Kníže prokáže svoji až nemocnou vášeň pro krásné a drahé věci, souhlasí totiž s tím, že kvůli jeho obrazu zahyne mladá, krásná a nevinná dívka. Navíc je natolik ješitný, že když se Jošihide opováží požádat o propuštění dcery z jeho služeb, pomstí se mu tím, že právě ji nechá ve voze shořet.

V povídce se na více místech objevuje motiv opice. Opice je pověstná „*především pohyblivostí, inteligencí, lstivostí a chlípností, ale také schopností napodobovat a hašteřivou lakotou*“⁵⁴. Jošihide, přezdíváný Opičák, je velmi schopný, jeho obrazy jsou nesrovnatelné s pracemi ostatních malířů - působí velmi realisticky až magicky, většinou ale zobrazují ošklivé a zlé věci. Je to ale zároveň mazaný a podlý člověk, pyšný na svoje umění. Za své modely si vybírá vězně, prostitutky, média posedlá duchem nebo i mrtvoly a svým pomocníkům způsobuje bolest různými způsoby, mučí je, aby si dobře prohlédl jejich výrazy a následně je použil ve svých malbách. Objevuje se zde také ochočená opice, kterou někdo donese do paláce jako dárek pro knížete. Jošihideho dcera, která na příkaz knížete pracuje v paláci jako služka, jednou opičku zachrání před zaslouženým výpraskem od samotného

⁵⁴ Becker, str. 202

Horikawy. Dívka knížeti namluví, že vlastně chrání jméno svého otce, protože lidé opici přezdívali Jošihide. Díky této příhodě si Horikawa dívku oblíbí a také opice si k ní vytvoří silné pouto.

Vypravěč popisuje podivnou příhodu, kdy ho během procházení zámku ta samá opička zčistajasna překvapí a nutí ho jít do komnaty, odkud je slyšet podivné hlasy. Zde najde Jošihideho dceru, vyděšenou k smrti. Poblíž jsou slyšet rychle se vzdalující kroky. Na cestě zpátky vypravěč znovu potkává opici, která posunky naznačuje své poděkování. Kdo je záhadná postava, která tak náhle zmizela z místnosti - kníže Horikawa, Jošihide nebo někdo jiný? Autor nechává tuto epizodu nevysvětlenou, čímž ještě zvyšuje tajemnost příběhu.

Naposledy se opice objevuje, když hoří vůz s Jošihideho dcerou: *„Pak něco zaharašilo ve větvích stromů v zahradě a všichni jsme si mysleli, že to je noční vítr. Nevím odkud to přicházelo, ale nějaký podobný zvuk proběhl temnou oblohou a najednou něco černého, co se nedotýkalo země ani neletělo vzduchem, vrhlo se střemhlav se střechy doprostřed hořícího vozu. Pak to proletělo mřížovím, jakoby nalakovaným rumělkou, do napolo shořelého vnitřku, objalo to ramena svíjející se dívky a za sloupce kouře se ozval bolestný výkřik, rozdírající srdce, jako když se trhá hedvábí. To se opakovalo dvakrát nebo třikrát a my, nemohouce se už déle ovládat, jsme vykřikli také. Za průhlednou záclonou z plamenů, pevně přimknutá k rameni dívky, byla opice, které se na zámku Horikawa říkalo Jošihide. Nikdo nevěděl, odkud a jak ta opice*

proklouzla až sem.“⁵⁵ Čtenáře jistě napadne spousta otázek: je možné, aby zvíře natolik milovalo člověka, který ho kdysi uchránil od výprasku, aby obětovalo vlastní život a zahynulo dobrovolně tak hroznou smrtí? Jednalo zvíře impulzivně a nebo chtělo dokázat, jak věrné dokáže být, že to v řadě lidí může vyvolat stud, protože by toho sami nebyli schopni? Nebo jen ztratilo smysl života, když vidělo umírat svého nejbližšího, na kterého se tolik upínalo?

Když Jošihide pracoval, říkalo se o něm, že vypadá jako by byl očarován liškou: „*Na důkaz toho někteří lidé uváděli, že ho pozorovali z úkrytu při malování a spatřili, jak je obklopen rojem duchů lišek.*“⁵⁶ Slovník symbolů o lišce uvádí, že je to “*v japonské a čínské mytologii kouzelné, moudré, démonické a zčásti dobré, zčásti zlé zvíře, které disponuje především schopností proměny do lidských podob*“⁵⁷. Jošihide jako by byl v nějakém spolku s ďáblem - jeho obrazy zobrazovaly obrovské množství zla, bídy a utrpení a zároveň v sobě ukrývaly neuvěřitelnou sílu a kouzlo. Takového umění by obyčejný smrtelník bez pomoci vyšších sil nebyl nikdy schopen.

Peklo a utrpení jsou motivy prostupující celou povídku. Jošihide, který požádá Horikawu o propuštění dcery ze služby, není vyslyšen. Kníže k němu naopak ztratí předchozí náklonost a nařídí mu, aby mu namaloval zástěnu s výjevy pekla. Dívka i Jošihide trpí, oba nechtějí, aby ve službě dál setrvala, navíc Jošihide s prací na obrazu velmi zápasí. Dílo se mu nedaří, jak by mělo, má strašlivé sny, jako by ho peklo volalo k sobě. Trpí

⁵⁵ Akutagawa - Rašómon, str. 35

⁵⁶ tamtéž, str. 17

⁵⁷ Becker, str. 152

i uředníci, na kterých malíř dělá pokusy - nahé je svazuje řetězy, trápí je rozdrážděnými hady a rozzuřenými ptáky. Pekelné výjevy jsou zobrazeny na zástěně, kterou Jošihide maluje - zástupy ďáblů v hořících šatech, prales mečů, tančící jiskry, lidé různých povolání a společenského postavení, vynořující se z ohně a kouře, mučení roztodivnými způsoby - práskání biči, drcení balvany nebo žráni a klování ptáky i draky. Nesmírná utrpení musí prožívat Jošihidova dcera ve voze, ze kterého není úniku. Její věrná opice, která za ní skočí, i Jošihide, jehož jediná láska na tomto světě umírá ve strašných bolestech.

To, že se Jošihideho zármutek zničehonic přeměňuje na šílenou touhu a dokonce i jakousi radost vidět vše do detailů, které chce přenést na plátno, považuji za jednu z nejdrsnějších tváří pekla. *„Nebylo však podivné jen to, že Jošihide, jak se zdálo, s potěšením pozoruje poslední okamžiky života své dcery. Nevím proč, vypadal, jako by to ani nebyl člověk, podobal se rozhořčenému králi lvů ze sna, takovou zvláštní hrůzu v nás budil. Hejna poplašeně křičících ptáků, náhle vyrušených ohněm, kroužila nad jeho obstarožní čepicí, ale neodvážila se k němu přiblížit. Možná, že i ti ptáci, i když nemají duši, vycítili, že se kolem jeho hlavy vznáší zář jakési tajemné vznešenosti.“*⁵⁸ Jošihide byl za svou vášeň potrestán, kníže Horikawa si jistě svá muka také prožil. Rozhodně nebyl bez viny a zasloužil si, aby si ho po smrti vzalo peklo k sobě.

⁵⁸ Akutagawa - Rašómon, str. 36

4.6 V houštině

Hlavním tématem je vyšetřování vraždy samuraje a hledání pravdy, leitmotivem je houština a spletnost problému, k dalším motivům patří odlišný pohled svědků na stejnou událost.

Povídka je založená na příběhu „Jak muž, ubírající se do provincie Tamba, byl spoután v Daikasan“ z „Kondžaku monogatari“. Povídka je napsána jako soubor soudních výpovědí. Jedná se o případ vraždy samuraje, který cestoval se svou ženou a do cesty se jim připlétl pověstný bandita Tadžómaru. Je s podivem, jak se jedna výpověď od druhé liší, někdy si až přímo odporují. Osoby, které vypovídají, ať už žena zavražděného, Tadžómaru či náhodní kolemjdoucí, se staví k události způsobem, který je pro ně v tu chvíli nejužitečnější. Rozuzlení příběhu přináší teprve duch mrtvého samuraje. Je však otázkou, do jaké míry je i jeho výpověď pravdivá.

Povídka inspirovala slavného japonského režiséra Kurosawu Akiru v roce 1950 ke zfilmování příběhu pod názvem „Rašómon“. Z povídky Rašómon si film vzal vlastně jen kulisu - bránu Rašó, před kterou jsou jednotliví svědci a obžalovaní vyslýcháni.

Autor dokazuje, jak je v některých případech obtížné dobrat se pravdy. Každý nazírá na svou pravdu ze svého pohledu, takže to vypadá, jako by šlo o naprosto rozdílné příběhy. Všechno je relativní a pravda není veličina, která by

se dala zanést do grafu. Leitmotiv nepřehledné, spletité a neprostupné houštiny, ve které se zločin odehrává, vede k samotnému tématu příběhu, tedy jak těžko se dá zorientovat ve složitém světě. Zde konkrétně prostřednictvím těch, kteří mluví pravdu a kteří si věc tak trochu přibarvují a nebo si dokonce vymýšlejí. Můžeme ale soudit ty, kteří pravdu nemluví? Co když si myslí, že právě oni jsou ti, kteří záležitost vidí v pravém světle? Je také možné, že uvěřili své nepravdě či polopravdě a že jsou přesvědčeni, že věc se udála právě tak a ne jinak.

Dřevorubec vypovídá, že mrtvý muž měl na prsou ránu, která vypadala jako jediný sek mečem. Tvrdí, že se muž určitě musel velmi bránit, protože bambusové listí bylo ve velkém okruhu zváleno. Policejní zřízenec vyslovuje domněnku, že Tadžómaru musel vraždit, protože měl u sebe samurajova koně a luk se šípy. I sám Tadžómaru tvrdí, že muže zabil on. Jeho úmyslem bylo zmocnit se samurajovy ženy. Aby si vyplnil, co si vzal do hlavy, byl od počátku připraven muže i zabít.

Akutagawa prostřednictvím Tadžómaruových slov kritizuje sociální systém, který nehledí na práva jednotlivce, ale vše dělá převážně ve prospěch těch, kteří jsou na špičce společenského žebříčku: *„Zabít toho muže, to nebylo pro mě tak důležité, jak vy si myslíte. Vždyť vždycky když znásilníme nějakou ženu, zároveň tím zabíjíme i jejího muže. Rozdíl mezi vámi a mnou je v tom, že já při zabíjení používám meče. Zabíjíte svou mocí a svými penězi a někdy také jen falešnými slovy. Je pravda, že při tom krev neteče a lidé zůstávají naživu, ale ve skutečnosti jsou ubiti. Když si vzpomenu na*

všechny své činy, nevím, kdo z nás je horší, jestli vy, nebo já.“⁵⁹

Nicméně způsob, jak Tadžómaru podle svých slov samuraje zabil, přináší do případu nový rozměr. Muže přivázal v houštině ke stromu a pak se vydal zpátky pro jeho manželku, kterou dovedl na to samé místo. Žena se úporně bránila, ale Tadžómaru se jí stejně zmocnil. Přestože neměl v úmyslu nakonec muže zabít, žena ve svém pokoření žádala, aby zemřel jeden z nich a ona se pak stane ženou toho, kdo přežije. Prý nedokáže přežít tu potupu, že by žili na světě dva muži, kteří viděli její ponížení. Tadžómaru, jak říká, chtěl být spravedlivý a tak muže odvázal, aby se utkali v souboji. Dlouhý tuhý zápas vyhrál Tadžómaru, samuraj byl proklán. Žena utekla a také Tadžómaru raději prchl.

Žena samuraje událost vypráví jinak. Potom, co byla násilníkem zneuctěna, zachytila pohled svého muže, který prozradil, jak velmi jí opovrhuje. Žena poté ztratila vědomí a když přišla k sobě, Tadžómaru byl již pryč. Chtěla sama sebe ihned sprovodit ze světa, ale z mužových očí pochopila, že má zabít jeho. Jako ve snu probodla mužovu hrud' dýkou. Sama se pak snažila spáchat sebevraždu, ale nepodařilo se jí to.

Duch mrtvého, který promlouvá skrz médium, má vnést do příběhu světlo a skutečnou pravdu. *„Když lupič znásilnil mou ženu, posadil se a začal ji všelijak utěšovat. Já jsem ovšem nemohl mluvit. Byl jsem připoután ke kmeni cedru. Ale alespoň jsem na ni několikrát zamrkal očima. Chtěl jsem jí dát na*

⁵⁹ Akutagawa - Rašómon, str. 68

srozuměnou, aby nevěřila tomu, co říká lupič, že je to samá lež. Ale moje žena seděla ztrápeně na kupě bambusového listí a upřeně se dívala na svá kolena. Vypadala, jako by poslouchala, co lupič říká. Byl jsem zachvácen žárlivostí. Zatím lupič obratně hovořil dále, hned o tom, hned zas o onom. Nakonec jí učinil tento smělý návrh. „Po tom, co se s vámi stalo, vaše manželství nebude takové jako dříve. Nechtěla byste se stát raději mou ženou než zůstat u svého manžela? Zamíloval jsem se do vás a proto jsem se k vám choval tak násilně.““⁶⁰ Žena s nabídkou souhlasila, zároveň ale prosila lupiče, aby jejího muže zabil, jinak s ním nebude moci odejít. Tadžómaru se manžela otázal, jak naložit s tak nevděčnou a nízkou ženou. Byl ochoten ji i zabít. Žena však vyděšeně utekla pryč. Lupič přeřal provaz, který svazoval muže, vzal jeho luk se šípy a meč a prchl také. Muž ve strašlivém smutku vzal ženinu dýku, která ležela opodál, a ukončil svůj život.

Můžeme si ale být jisti, že duch mluvil pravdu? Proč by zrovna on měl být ten, na jehož výpovědi by se mělo stavět? Ve starých japonských příbězích se vyskytují dobří, ale i špatní a proradní duchové. Někteří chtějí dosáhnout svého za každou cenu: buď aby se pomstili, nebo aby se mohli odebrat do světa mrtvých, kde naleznou klid. Proto vymýšlejí různé lsti nebo lži a svými řečmi dokáží leckoho očarovat. Vše je tedy relativní, pravda leží ve spletité houštině, nikdo již nerozluští, jak se vše ve skutečnosti odehrálo.

⁶⁰ Akutagawa - Rašómon, str. 73-74

4.7 Kouzlo magie

Hlavním tématem je touha člověka po nadpřirozených schopnostech. K hlavním motivům patří kouzla, sny a chamtivost, k vedlejším krása omšelosti, pomíjivost, déšť a popel doutníku, statickým motivem je popis kouzelníkova domu.

*„Akutagawa si vypůjčil literární postavu, kterou stvořil jeho učitel - mistra magie Mačirama Misru a učinil ji jednou z hlavních postav příběhu „Kouzlo magie“.“*⁶¹ Příběh je v ich-formě vyprávěn tak, jako by se stal přímo autorovi. Ten se vydává k indickému mistru magie Misrovi, aby mu předvedl své umění. Mistr uvádí na pravou míru, že nekouzlí s pomocí duchů, ale že je to *„velice pokročilá forma hypnotismu“*⁶², kterou by dokázal kdokoli. Načež užaslému hostovi předvede pár ukázek. Ten je z kouzel u vytržení a vyzvídá na mistrovi, jestli by ho nezasvětil do tajů magie a nestal se jeho učitelem. Kouzelník se zdráhá nevyhovět, upozorňuje jej, že kvůli provozování kouzel musí překonat chamtivost. Host na podmínku kývne.

Celý zbytek příběhu je vyprávěním snu, který považujeme až do konce za realitu. Dozvídáme se, že muž se sejde s přáteli, aby předvedl kouzla, která se za měsíc u mistra naučil. Vše se ale stane během krátkého snu, který je jakousi zkouškou. *„Pro snícího je svět, který jej obklopuje, skutečným světem. Nechápe snovou událost „jako ve snu“, ale jako ve*

⁶¹ Akutagawa - Tělo ženy (Kraemerová - doslov), str. 128

⁶² Akutagawa - Tělo ženy, str. 37

skutečnosti. Snící není jen nezúčastněným pozorovatelem svých snových obrazů a událostí. /.../ Tuto běžně zažívanou zkušenost se snem provázejí otázky po významu snů, jeho událostí a obrazů. Je svět snu „jiným světem“, než je naše bdělá skutečnost? A v kterém z těchto světů je člověk skutečně sám sebou? Noční sen, přestože má jiné „dějiště“, obvykle prožíváme jako skutečnost, jsme k němu důvěřiví, zvláště za předpokladu, že sen je výsledkem naší duševní činnosti.“⁶³

Kouzelník chce zjistit, zda-li jeho nový žák dokáže překonat svoji hamižnost. Ukazuje se však, že opak je pravdou. Poté, co je přáteli přemlouván, aby hrál o zlaťáky, které vykouznil z uhlíků, velmi záhy zapomíná na Misrovu podmínku a popadne ho mamon. Hraje s velkým nasazením a když jeho protivník vsadí všechno, co má, rozhodne se, že použije magii, aby vyhrál. *„Karetní král jako by ožil, zvedl svoji korunovanou hlavu, vyklonil se z karty a důstojně svíraje v ruce svůj meč se zlověstně pousmál a řekl známým hlasem: „Babi, babi! Myslím, že náš host pojede domů, takže postel už pro něho připravovat nemusíte.““⁶⁴* V této chvíli je jasné, že setkání s přáteli byl jen sen.

Akutagawa čtenáře napíná tak, že jeho hru se snem neprohlédne až do doby, než je vše prozrazeno. To, že je to jen sen, se dá vysledovat díky dvěma motivům - dešti a doutníku. Když muž přijíždí k Misrovi, vydatně prší a nepřestává po celou dobu jeho pobytu. Velmi silný liják je i za okny kavárny, kde sedí s přáteli. Samozřejmě prší, i když se probouzí ze sna

⁶³ Kol. autorů - Na cestě ke smyslu, str. 575

⁶⁴ Akutagawa - Tělo ženy, str. 46

a zjišťuje, že vlastně stále sedí v kouzelníkově pokoji. Déšť působí teskně, jako by předpovídal mužovo selhání. Oblaka dýmu z doutníku, který host dostal od kouzelníka, se vznášejí i v kavárně. Sen proběhl v tak krátké chvílce, že popel z doutníku ani nestihl spadnout.

Když autor píše o Misrově domě, používá motivy zašlosti, která v sobě ukrývá krásu, v japonštině známé jako *sabi*. Tento estetický pojem se velmi často objevuje v japonské kultuře, v praxi je asi nejvíce patrný při čajovém obřadu. Dokonalé zvládnutí této koncepce krásy svědčí o tom, že vše je čisté a upravené a zároveň nepůsobí okázalým dojmem. *„Ideál sabi symbolizuje opuštěnost a melancholickou samotu, ale také poetickou krásu smířenosti, stáří a zmaru. /.../ Sabi je půvab všeho omšelého, věcí s patinou starobylosti, melancholická krása skrytá v šustění podzimního spadaneho listí, v teskném skučení nočního vichru i v kamenné lucerně porostlé lišejníkem.“*⁶⁵ Vchodové dveře kouzelníkova domu jsou úzké a staré, s dávno oprýskaným lakem, u vchodu návštěvníka vítá staříčká Japonka. Místnost je zšeřelá, osvětlená mdlým plamenem lampy, vybavení pokoje je skromné, nábytek je starobylý a opotřebovaný, ubrus prodřený, jako by se měl každou chvíli rozpadnout. Mistr i jeho host jen tak sedí a poslouchají, jak venku v bambusovém houští šumí déšť.

Stejně jako v „Obrazu pekla“, ani zde hrdina nedokáže překonat svou vášeň a špatné vlastnosti. V muži se projeví jeho touha po penězích i přesto, že věřil, že tuto vlastnost nemá. Autor také ukazuje na to, jak je vše pomíjivé, věci se v

⁶⁵ Boháčková, Winkelhöferová, str. 142

jednom okamžiku mění na krásné a drahé a pak se během nepatrné chvílky promění zpět do své původní podoby nebo v něco úplně jiného. Údobí, které zdánlivě trvalo dlouhou dobu, například celý měsíc, může trvat jen několik vteřin.

4.8 Koňské nohy

Hlavním tématem povídky je snaha muže vyrovnat se s nenadálou anomálií. Hlavním motivem jsou koňské nohy, k dalším motivům patří ochabující vzájemný manželský vztah, bezmoc zvrátit něčí rozhodnutí a písečná bouře.

Ošino Hanzaburó pracuje v pekingské pobočce firmy Mitsubishi, s manželkou Cuneko nemají děti a jejich manželství není nikterak vášnivé. Je to způsobeno také tím, že bylo zprostředkované, což není v Japonsku nic neobvyklého. Jednoho dne Hanzaburó v kanceláři umírá na krvácení do mozku. Po třech dnech, během nichž se připravuje jeho pohřeb, se Hanzaburó ocitá v podivné kanceláři. Není jisté, jestli je to přestupní kancelář do nebe či pekla. Nacházejí se zde dva Číňané, kteří čekají na jakéhosi Američana Henryho Barretta. Když zjistí, že se k nim omylem dostal jiný muž, snaží se chybu napravit. Chtějí ho poslat zpátky do světa lidí. Jenže on má po třech dnech nohy v silném rozkladu, takže není možné, aby se takto vrátil. Rozhodnou se proto, že mu nohy vymění s nějakou čerstvější mrtvolou. Bohužel všechna lidská těla byla zrovna odvezena pryč a je tu jen mršina koně. Přes Hanzaburóovi protesty dojde k výměně a ten se během svého pohřbu probouzí v rakvi s koňskými nohama.

Následuje boj a vymyšlení strategií, Hanzaburó se snaží všemožně zakrýt svůj neobvyklý handicap, především před svojí manželkou, se kterou se o tom bojí mluvit. Nesundává si před ní kalhoty, spí v ponožkách a jejich vztah ještě více ochládá. Vzniká také spousta komických situací, nohy si dělají, co chtějí. Reagují na příkazy určené pro koně, bez ohlášení prchají, kopají s neuvěřitelnou vervou. Hanzaburó navíc trápí, že má od kopyt neustále děravé ponožky, které musí pořád zašívát. Jednoho dne přijde písečná bouře odněkud z Mongolska, z rodiště mrtvého koně. Nohy se úplně splaší a Hanzaburó odnesou pryč. Cuneko, která je svědkem podivného úprku, nechápe, co se děje. Stále netuší, že manžel má koňské nohy, avšak o půl roku později se Hanzaburó vrací a pravdu vyjeví. Vycítí ale, že manželka nebude schopná se s takovouto abnormalitou smířit, a mizí již natrvalo.

Celým příběhem se táhne motiv koňských nohou, atributu, se kterým se u člověka v reálném světě nesetkáme. Becker píše: *„Démonické bytosti jsou často zobrazovány se zvířecíma nohama, např. ďábel s kozlí nebo koňskou nohou, trpaslíci nebo ženští démoni s husíma nebo kachníma nohama./.../ Kůň byl blízký říši smrti (např. ve střední Asii a u mnoha indoevropských národů), také představoval průvodce duší, a byl proto někdy pohřbíván spolu se svým zemřelým majitelem, nebo byl v souvislosti s jeho smrtí obětován.“*⁶⁶ Když byl Hanzaburó seslán zpátky na svět s koňskými nohama, jako by už nebyl z tohoto světa, nýbrž napůl spojen se záhrobím. Není se ani čemu divit, když byl celé tři dny po smrti a nečekaně se z onoho světa vrátil zpět.

⁶⁶ Becker, str. 139

Vyprávění se prolíná s Hanzaburóovými zápisy v deníku, v nichž sám autor zpochybňuje, že se celý příběh takto udál. Je možné, že se Hanzaburó zbláznil a dokonale popletl i svoji manželku, která smyšlence uvěřila, když viděla koňské nohy (měla zřejmě halucinace). I zde, stejně jako v povídce „V houštině“, zjišťujeme, že absolutní pravda neexistuje. Je jen na čtenáři, čemu chce věřit. Autor možná chtěl poukázat i na to, že člověk trpící nějakým postižením či abnormalitou nedokáže nebo nechce přenášet své pocity na někoho jiného. Je totiž možné, že ten druhý může trpět mnohem více než samotný postižený. Ten se se svým osudem již smířil a nic proti němu nezmůže, druhý se snaží pomoci, ale neví jak.

Za zmínku stojí vztah mezi oběma manželi. Musel být opravdu dost chladný ještě před proměnou, protože po ní nedochází mezi nimi k žádnému kontaktu a oba se tím ani moc netrápí. Je jisté, že manželka nedává svoje city na odiv, občas jsou jí ale některé věci divné. Ptá se například Hanzaburóa, proč spí v ponožkách a proč je poslední dobou tak zimomřivý. Nicméně na to, aby situaci vzala do svých rukou, je příliš slabá nebo s mužem žije jen z povinnosti.

4.9 Ozubená kolečka

Hlavním tématem je zápas muže s psychickými a zdravotními problémy. Hlavními motivy jsou ozubená kolečka, blížící se šílenství a smrt, peklo a barvy, k vedlejším motivům patří otázka víry, literární díla a duch v plášti.

Akutagawa v šesti kapitolách deníkově zpracovává zážitky a útržky z dnů, kdy už nebyl v dobrém duševním stavu. Do jeho mysli se vkrádaly pochybnosti a deprese, zápisy působí někdy až schizofrenicky, realita se mísila se sny a přeludy. Je znát, jak je životem unaven. Jede vlakem na svatbu, šťastné pocity novomanželů jsou mu ale cizí. Posléze volá sestra, aby mu sdělila, že její manžel spáchal sebevraždu skokem pod vlak. Byl obviněn ze žhářství, protože podpálil vlastní dům kvůli pojistce pro svoji zadluženou rodinu a situaci vyřešil po svém. Poté autor putuje do knihkupectví a náhodně otevírá knihy, které v něm ale vzbuzují spíše špatné pocity. Vzpomíná na své starší povídky, především v souvislosti s temnotou a peklem: „*První, co mi vytanulo na mysli, byl aforismus z povídky Trpaslíkova slova: „Život je mnohem větší peklo než peklo samo o sobě.“*“⁶⁷

Ve snu k němu přichází jeho žena s dětmi, ale i milenka, která je napůl mumifikovaná. Rychle dopisuje jednu povídku a začíná psát novou, aby vydělal rodině alespoň nějaké peníze. Setkává se s rodinným přítelem a skrze něj pokládá otázky Bohu - například proč jeho matka zešílela a otec nebyl úspěšný v podnikání nebo proč na něj byl seslán trest. Starý muž naléhá na Akutagawu, aby se stal křesťanem. Ten však argumentuje tím, že může věřit jen v ďábla. Tvrdí, že musí existovat temnota, kde je jen tma a žádné světlo. Půjčuje si od něj Dostojevského „Zločin a trest“ a během četby zjišťuje, že některé listy v knize jsou z „Bratrů Karamazových“. Vrací se na pár dní domů, kde tráví relativně klidný čas. Jeho nervy jsou ale přecitlivělé, stačí sebemenší podnět, aby si představil

⁶⁷ Akutagawa - Rashómon, str. 219

možnou katastrofu. Pozoruje-li letadlo ve vzduchu, myslí na jeho pád nebo na nemoci z ustavičně kolujícího vzduchu. Vidí-li dům, představuje si ho v plamenech.

Povídkou se prolínají motivy začínajícího šílenství. Dají se například vysledovat ve vizi ozubených koleček: *„Všiml jsem si, že se cosi objevilo na pozadí mého vidění - několik průsvitných, otáčejících se ozubených koleček. V minulosti se mi to už párkrát stalo a vždycky to mělo stejný průběh - počet kol se postupně zvyšoval, až se jimi zaplnila polovina mého vidění. Trvalo to jen chvíli a vidina kol byla vystřídána bolestí hlavy. Oční lékař mi vždycky radil, abych přestal kouřit a tím se zbavil těchto optických iluzí (jsou-li to iluze), ale já jsem začal mít tyto vize ještě před tím, než mi bylo dvacet, kdy jsem nekouřil. A teď jsou zase zpátky, pomyslel jsem si a zakryl si pravé oko, abych vyzkoušel levé. To bylo v pořádku, ale pod víčkem pravého se otáčelo několik koleček.“*⁶⁸ Počet koleček postupně narůstá, bolesti jsou větší. Autor také nachází zvláštní významy v barvách, které do příběhu vstupují častěji než v jiných povídkách. Vypravěč stále někam cestuje, mění místa, spí v hotelu, jako by neměl stání a před něčím utíkal. Je znechucen vším, co ho obklopuje, cítí, že všude je jen lež a přetvářka - v politice, obchodě, vědě i umění.

Motiv blížící se smrti prostupuje povídkou v mnoha podobách. Například jako duch v nepromokavém plášti, který se poprvé objevuje ve vyprávění přítele. Pak se záhadně začne zjevovat i autorovi, ten mu nejdříve nepřikládá pozornost, později je nervózní i z pouhého pohledu na plášť, ať už ho má

⁶⁸ Akutagawa - Rashómon, str. 209

někdo na sobě nebo jen visí na věšáku. I švagr, který skočil pod vlak, měl na sobě takový plášť. Symbolem temnoty a smrti je i červ, který se svíjí na pokrmu během svatební hostiny. Autor často mluví o smrti, která je podle něj na dosah. Také se zmiňuje o svém existujícím dvojníkovi, kterého viděli jeho známí: „*Možná si smrt spíš než pro mě přišla pro mé druhé já.*“⁶⁹ V závěrečných slovech přiznává, že nemá sílu pokračovat dál v psaní a ptá se, jestli by se nenašel někdo, kdo by ukončil jeho muka a ve spánku ho uškrtil.

5. AKUTAGAWOVO POJÍMÁNÍ HODNOT

Akutagawa se zaměřoval na problémy jednotlivce, spíše než z pohledu morálního z hlediska psychologického. Většinou nehodnotí, zda se postava chová dobře či špatně, naopak poukazuje na to, že jednoznačné černobílé hodnocení je velmi zkreslené, že každá pohnutka nebo čin mají v sobě jak něco dobrého, tak i zlého. Je velmi těžké odsuzovat něčí chování, pokud neznáme celkové pozadí problému. Důkaz k tomuto postoji nalezneme také v principu jing a jang - i v čistě bílé části se najde černá skvrnka, tak i v černé najde se cosi bílého, pozitivního. Na povídce „V houštině“⁷⁰ můžeme vysledovat Akutagawovo pojmání pravdy. Jak jsem již zmínila, pravda je velmi relativní a autor tuto relativitu zvolil jako téma povídky. Domoci se pravdy nebylo a nebude jednoduché a v některých případech je nakonec její vyjevení vlastně zklamáním.

⁶⁹ Akutagawa - Rashómon, str. 225

⁷⁰ Více v kapitole 4.6

Pokud Akutagawa píše o lásce, je v ní vždy něco podivného až patologického. Nepohlíží na ni jako na romantický cit, ale zabývá se spíše různými odchylkami a extrémy. Například v povídce „Kesa a Moritó“ Kesa nemiluje svého manžela, ale Moritóa. Moritó dříve ke Kese jakési city choval, ale byla to spíše nenaplněná touha než opravdová láska. Nyní však Kesu chvílemi i nenávidí. Má zabít jejího manžela, ke kterému žádnou zášť necítí, ale zároveň nechce vypadat jako zbabělec, který nedokáže splnit své sliby. Na konci se ukáže, že Kesa vše nastražila tak, aby Moritó v domnění, že zabíjí manžela, zabil ji. Nechce totiž dále žít s člověkem, kterého nemiluje, když zároveň nemůže žít s tím, koho by chtěla. Láska manželů v příběhu „Koňské nohy“ je zase úplně bez emocí, je velmi vlažná, ti dva spolu žijí jakoby ze setrvačnosti. Jošihideova láska k dceři v povídce „Obraz pekla“ není také úplně v pořádku. Jošihide ji miluje jako blázen, opatruje ji jako oko v hlavě a pokud by se k ní někdo jen přiblížil s jiným než dobrým úmyslem, zabil by ho. Také opice, která Jošihideho dceru zbožňuje, je ochotná zemřít, jen aby byla během posledních okamžiků s ní. Žena v povídce „V houštině“ velmi snadno dokáže zapomenout na svého manžela a přislíbit svou lásku lupiči, který ji před chvílí znásilnil. Když si ženy vodnice z příběhu „Mezi vodníky“ nějakého muže oblíbí, s neuvěřitelným nasazením ho všude pronásledují. Muži jsou z těchto honů většinou šílení, před ženami prchají a ukrývají se. Akutagawa sám měl kromě vztahu se svou manželkou nejméně tři paralelní vztahy, jedna z jeho milenek mu dokonce porodila nemanželské dítě. Některé milenky ho pronásledovaly do té míry, že se jich bál a skrýval se před nimi. Zde můžeme vycítit paralelu s vodnickou povídkou.

Akutagawa uznává krásu v její skryté podstatě. V „Kouzlu magie“ vidí krásu v obyčejných, již opotřebovaných věcech⁷¹, které ukazují, že dlouho a dobře člověku sloužily a budou sloužit ještě nějaký čas. Hrdina povídky „Močál“ je okouzlen energií obrazu, který v jiných vzbuzuje odpor a pocit, že umělec nemá žádné nadání. Skrytou krásu objevuje muž v příběhu „Tělo ženy“, kdy poté, co se jeho duše převtělí do těla vši, vidí svou ženu ve zcela jiném úhlu pohledu. Krása u ženských postav má většinou negativní skrytý podtext. Z krásy smyslné zpěvačky Inny z povídky „Carmen“ šlípá mnoho mužů a kvůli žárlivosti jeden z nich dokonce spáchá sebevraždu. Mladá Jošihideho dcera z „Obrazu pekla“ je velmi krásná a to je možná i jeden z důvodů, proč je její život ukončen za tak drastických okolností. Číšnice Okimi z povídky „Cibule“ má osobité kouzlo a nadbíhá jí většina mužů. Kolegyně, která krásy moc nepobrala, na ni žárlí a vzniká mezi nimi řevnivost.

Pokud jde o víru jako takovou, autor se často vrací ke křesťanství. V příbězích ukazuje, jak víra může člověka natolik ovládnout, že kvůli ní touží i zemřít. V „Memorandu dr. Ogaty Rjósaie“ žena velmi váhá, jestli se vzdát víry a nebo zachránit své dítě, v příběhu „Odžin“ se Odžinini nevlastní rodiče raději rozhodují pro upálení, než by opustili svaté učení. V obou případech se nakonec pod nátlakem víry vzdají. Otázkou zůstává, jestli by bylo lepší, kdyby se jí drželi až do hořkého konce. Nikdo totiž nezaručí, že by došli vykoupení, pokud by trvali na svém. Akutagawa samozřejmě nepíše jen o víře v boha. Každý člověk v něco věří, ať už ve své schopnosti

⁷¹ Více v kapitole 4.7

(Jošihide v „Obrazu pekla“), ve svoji pravdu (postavy z povídky „V houštině“) a nebo v napravení hříšníka jako Buddha v „Pavoučím vlákně“. Autor víru nezesměšňuje, váží si jí, zároveň ale upozorňuje na její úskalí. Víra nesmí zastiňovat ostatní věci a roztahovat se na jejich místě. Člověk by měl poznat, co je ještě zdravé a co mu už přerůstá přes hlavu. Musí mít soudnost a vnímavost k okolnostem, které ho obklopují. Podobně je na tom i touha. Je jistě krásné po něčem toužit, pracovat na tom, aby se přání splnilo, nic se ale nesmí přehánět. Když kníže Horikawa v „Obrazu pekla“ touží po potrestání Jošihideho, vymstí se mu to. Stejně tak i Kandata v „Pavoučím vlákně“ touží po tom, aby se dostal z pekla, ale protože nechce, aby se to povedlo i jiným, padá zpátky s pocitem, že promarnil nejspíše jedinou šanci, kterou dostal.

Akutagawa ve svých dílech poukazuje na to, že ve všem musí panovat rovnováha, že zlo plodí zlo a pokud člověk nezačne s nápravou u sebe, okolnosti se nezlepší. Protože viděl kolem sebe realitu, věděl, že lidé jsou nepoučitelní. Těch, kteří se budou dopouštět zločinů a špatných věcí, bude kolem vždycky hodně. Naděje existuje, je ale slabá, zvláště když člověk zápasí se svým duševním stavem, který se navíc zhoršuje. Ale člověk by se neměl příliš brzy vzdávat.

6. AUTORŮV PŘÍNOS JAPONSKÉ LITERATUŘE

Akutagawa žil v době, kdy Japonsko stálo na křižovatce a rozhodovalo se, jakým směrem se vydat. Práce spisovatelů, kteří zároveň přispívali i do novin a časopisů, byla v té době

velmi důležitá. Lidé hltali všechno s velkým zaujetím a každý osobitý názor se cenil. Akutagawa zavedl v Japonsku nový styl tvůrčího psaní, pustil se do neprobádané krajiny, v níž se mu dařilo. Velmi podrobně se zabýval psychologickou analýzou svých literární postav a zároveň nechal čtenáři dostatek prostoru pro představivost. V jeho příbězích se objevuje krásná a jemná ironie a zároveň melancholická nálada, v náznacích také i kritika společnosti. Jako hodinář pracoval s detaily, které tok děje nezdržují, ale naopak dodávají do příběhu napětí. Každá povídka má svoji osobitost a vlastní náladu, námět i rozpracování témat je velmi rozmanité, což činí sbírky originální a čtivé. Pozdější díla nás jen utvrzují v tom, že nebyl v životě šťastný a že byl sužován různými neduhy, pocity méněcennosti a nedostatkem sebevědomí. Tato část díla je zvlášť cenná, protože odhaluje autora ve světle, před kterým mnozí zavírají oči.

Dalším pozitivním rysem povídek jsou náměty, které čerpal ze starých klasických japonských sbírek. Díky nim je čtenáři zprostředkován kontakt se starší japonskou literaturou, což může vést k tomu, že se o ni začne hlouběji zajímat a skrze ni lépe pochopí japonskou duši.

7. ZÁVĚR

V Akutagawových povídkách se objevují různorodá témata a motivy, je však možné najít i určité společné prvky. Autor dává často do popředí motivy něčeho nevšedního, podivného, mnohdy za hranicí reality, blízcího se báji či pohádce. Velmi

často používá motivy pekla, utrpení, bídy a strádání. Některé scény se odehrávají v pekle. Lidé odkrývají své špatné vlastnosti, které nesou atributy pekla. Vypráví však i příběhy, které žádné stopy neskutečnosti nenesou a mohly by se odehrát v reálném životě. Tématem bývají často lidské slabiny a špatné vlastnosti. V příběhu často vystupuje člověk, který zklame nebo udělá chybu a tento čin se mu později vrátí. Akutagawa ale přehnaně nemoralizuje, do svých příběhů vkládá svůj osobitý přístup k životu a lidským hodnotám. Necháává na čtenáři samém, aby si udělal o morálních hodnotách postav vlastní obrázek a dává mu k tomu dostatek indicií.

Byla bych velmi ráda, kdyby moje práce byla užitečná pro ty, kteří se chtějí o životě a díle spisovatele Akutagawy Rjúnosukeho dozvědět něco více. Věřím, že může čtenáře, který doposud Akutagawovo dílo neznal, naladit tak, aby si Akutagawovy povídky přečetl a pokud ho zaujmou, aby se nad nimi hlouběji zamyslel. Protože v Čechách vyšlo jen něco málo přes dvacet povídek, což je přibližně sedmina Akutagawova díla, bylo by jistě přínosné, kdyby byly do češtiny přeloženy i další povídky, zvláště ty z posledních let jeho života. Přestože mohou působit depresivně, mají v sobě určité hodnoty. Autorovy pocity z doby, kdy zápasil sám se sebou, nebudou jistě mnoha lidem cizí.

8. PŘÍLOHA Č. 1: SEZNAM VYBRANÝCH DĚL AKUTAGAWY RJÚNOSUKEHO

Rok vydání	Japonský název	Český název	Anglický název
1914	老年 (Rónen)	<i>Starý věk</i>	Old Age
	青年と死 (Seinen to ši)	Mladík a smrt (divadelní hra)	<i>Young Man and Death</i>
1915	羅生門 (Rašómon)	Rašómon	Rashōmon
1916	鼻 (Hana)	Nos	Nose
	芋粥 (Imogaju)	Batátová kaše	Yam Gruel
	煙草と悪魔 (Tabako to akuma)	Ďábel a tabák	Tobacco and the Devil
	手巾 (Hankeči)	Kapesník	Hankechi
1917	忠義 (Čúgi)	<i>Oddanost</i>	Loyalty
	尾形了齋覚え書 (Ogata Rjósai oboegaki)	<i>Memorandum dr. Ogaty Rjósai</i>	Dr. Ogata Rjōsai: Memorandum
	貉 (Mudžina)	Jezevec	The Badger
1918	蜘蛛の糸 (Kumo no Ito)	Pavoučí vlákno	The Spider's Thread
	地獄変 (Jigokuhen)	Obraz pekla	Hell Screen
	袈裟と盛遠 (Kesa to Moritó)	Kesa a Moritó	Kesa and Morito
	首が落ちた話 (Kubi ga očita hanaši)	<i>Příběh hlavy, která upadla</i>	The Story of a Head That Fell Off
1919	沼地 (Numači)	Močál	The Marshland

	疑惑 (Giwaku)	Pochybnosti	Suspicion
	女体 (Njotai)	Tělo ženy	<i>The Female Body</i>
	魔術 (Majutsu)	Kouzlo magie	<i>Spell of Magic</i>
	蜜柑 (Mikan)	Mandarinky	Mandarins
	竜 (Rjú)	<i>Drak</i>	Dragon: The Old Potter's Tale
1920	南京の基督 (Nankin no Kirisuto)	<i>Kristus v Nankingu</i>	Christ in Nanking
	杜子春 (Tošišun)	<i>Tošišun</i>	Tu Tze-chun
	妙な話 (Mjóna hanaši)	Podivný příběh	<i>Strange Story</i>
	葱 (Negi)	Cibule	Green Onions
	舞踏会 (Butókai)	Ples	The Ball
	虱 (Širami)	Vši	Lice
	秋 (Aki)	Podzim	Autumn
1921	藪の中 (Jabu no naka)	V houštině	In a Grove
1922	トロッコ (Torokko)	<i>Nákladák</i>	The Truck
	おぎん (Odžin)	<i>Odžin</i>	O-Gin
1923	子供の病気 (Kodomo no bjóki)	<i>Dětská nemoc</i>	The Baby's Sickness
	白 (Širo)	Snížek	The Dog, Shiro
	あばばば (Ababababa)	A-ba-ba-ba-ba	Ababababa
1924	文章 (Bunšó)	<i>Spisovatelova živnost</i>	The Writer's Craft
	一階の土 (Ikkai no cuči)	Hrouda hlíny	A Clod of Earth
1925	大導寺信輔の半生 (Daidōdži Šinsuke no	<i>Ranná léta Daidódži</i>	Daidōji Shinsuke: The Early Years

	hansei)	<i>Šinsukeho</i>	
	馬の足 (Uma no aši)	<i>Koňské nohy</i>	Horse Legs
1926	点鬼簿 (Tenkibo)	<i>Protokol o smrti</i>	Death Register
	カルメン (Karumen)	Carmen	Carmen
1927	玄鶴山房 (Genkakusan bō)	<i>Genkakuova vila</i>	The Villa of Gengaku
	侏儒の言葉 (Šudžu no kotoba)	<i>Trpaslíkova slova</i>	Words of a Dwarf
	文芸的な、あまりに文芸的な (Bungeitekina, amarini bungeitekina)	Literární, příliš literární	Literary, All to Literary
	河童 (Kappa)	Mezi vodníky	Kappa
	三つの窓 (Miccu no mado)	Tři okna	Three Windows
	歯車 (Haguruma)	<i>Ozubená kolečka</i>	Cogwheel (Spinning Gears)
	或阿呆の一生 (Aru ahó no iššō)	Život jednoho hlupáka	Fool's Life
	或旧友へ送る手記 (Aru kjújú he okuru šuki)	Poslední dopis zaslaný jednomu starému příteli	Memorandum Sent to an Old Friend

Pozn. - Názvy zapsané kurzívou nejsou oficiální, přeložila jsem je podle svého uvážení.

PŘÍLOHA 2: SEZNAM POVÍDEK AKUTAGAWY RJÚNOSUKEHO, KTERÉ VYŠLY V ČEŠTINĚ

<ul style="list-style-type: none"> • Obraz pekla • Rašómon • Jezevec • Nos • Pavoučí vlákno • V houštině • Kesa a Moritó • Ďábel a tabák • Mezi vodníky • Kapesník 	<p>Obraz pekla a jiné povídky, přel. V. Hilská, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.</p> <p>V reedici: Rašómon a jiné povídky, přel. V. Hilská, Praha, Argo, 2005. ISBN 80-7203-656-4)</p> <p><i>(Výběr z povídek vyšel v knize Milenci z Jeda, Průšková V., Praha, Melantrich, 1942.)</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Mandarinky 	<p>časopis Nový orient, přel. S. Bučínská, Orientální ústav, roč.35/č.2, 1980. (str.59-60)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Močál • Pochybnosti • Tělo ženy • Kouzlo magie • Cibule • Podivný příběh • Nalezenec • Snížek • A-ba-ba-ba-ba • Carmen 	<p>Tělo ženy a jiné povídky, přel. J. Levora, Praha, Mladá fronta, 2005. ISBN 80-204-1268-9</p> <p><i>(Povídka Močál vyšla i v časopise Nový orient, přel. J. Levora, roč.57/č.8, 2002. (str.282-283) ISSN 0029-5302</i></p> <p><i>Povídka Cibule vyšla i v časopise Haló noviny, roč.15/č.182,2005. (str.1,3) ISSN 1210-1494)</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • Otec 	<p>časopis Nový orient, přel. Z. Suský, Orientální ústav, roč.60/č.2, 2005. (str.56-57) ISSN 0029-5302</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Příběh o tygrovi 	<p>časopis Nový orient, přel. Z. Suský, Orientální ústav, roč.62/č.2, 2007. (str.45-46) ISSN 0029-5302</p>

10. PRAMENY A LITERATURA

Knihy:

Akutagawa Rjúnosuke - Akutagawa Rjúnosuke - dílo, Tokio, Čikuma šobó, 1991.

Akutagawa Rjúnosuke - Obraz pekla a jiné povídky, přel. V. Hilská, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.

Akutagawa Rjúnosuke - Rašómon a jiné povídky, přel. V. Hilská, Praha, Argo, 2005. ISBN 80-7203-656-4

Akutagawa Rjúnosuke - Tělo ženy a jiné povídky, přel. J. Levora, Praha, Mladá fronta, 2005. ISBN 80-204-1268-9

Akutagawa Ryúnosuke - Rashómon and Seventeen Other stories, transl. J. Rubin, London, Penguin Classics, 2006.

Akutagawa Ryúnosuke - Tu Tze-Chun, transl. D. Britton, Tokyo, Kodansha International, 1965.

Assmann, Jan - *Kultura a paměť*, přel. M. Pokorný, Praha, Prostor, 2001. ISBN 80-7215-244-0

Becker, Udo - *Slovník symbolů*, přel. P. Patočka, Praha, Portál, 2002. ISBN 80-7178-612-8

Boháčková, Libuše; Winkelhöferová, Vlasta - *Vějíř a meč*,
Praha, Panorama, 1987. ISBN 80-7178-612-8

Červenka, Miroslav - *Obléhání zevnitř*, Praha, Torst, 1996.
ISBN 80-85639-77-7

Eliade, Mircea - *Mýty, sny a mystéria*, přel. J. Vízner, Praha,
Oikoymenh, 1998. ISBN 80-86005-63-1

Eliade, Mircea - *Obrazy a symboly*, přel. B. Antonová, Brno,
Computer Press, 2004. ISBN 80-722-6902-X

Karpatský, Dušan - *Malý labyrint literatury*, Praha, Albatros,
1997. ISBN 80-00-00527-1

Keen, Donald - *Dawn to the West; Japanese Literature in the
Modern Era*, Fiction, New York, Holt, Rinehart and
Winston, 1984.

Kolektiv autorů - *Na cestě ke smyslu; poetika literárního
díla 20. století*, Praha, Torst, 2001. ISBN 80-7215-244-0

Lederbuchová, Ladislava - Průvodce literárním dílem;
výkladový slovník základních pojmů literární teorie,
Jinočany, Nakladatelství H&H, 2001. ISBN 807319-020-6

Líman, Antonín - *Krajiny japonské duše*, Praha, Mladá fronta,
1999. ISBN 80-204-0848-7

Novák, Miroslav a Winkelhöferová, Vlasta - *Japonská literatura*, sv. II, Praha, SPN, 1977.

Pechlivanos, Miltos; Rieger Stefan a Struck Wolfgang - *Úvod do literární vědy*, přel. M. Petříček, Praha, Hermann & synové, 1999.

Průšková, Vlasta - *Milenci z Jeda; výbor japonských povídek*, Praha, Melantrich, 1942.

Petrů, Eduard - *Úvod do studia literární vědy*, Olomouc, Rubico, dotisk 2006. ISBN 80-85839-44-X

Švarcová, Zdenka - *Japonská literatura 712 - 1868*, Praha, Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-099-3

Wellek, René and Warren, Austin - *Teorie literatury*, přel. M. Procházka, Olomouc, Votobia, 1996. ISBN 80-7198-150-8

Winkelhöferová, Vlasta - *Slovník japonské literatury*, Praha, Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-373-2

Periodika:

Akutagawa Rjúnosuke - *Mandarinky*, přel. S. Bučinská, Nový orient, Praha, Orientální ústav, 1980. roč.35/č.2, 1980. (str.59-60)

Akutagawa Rjúnosuke - Otec, přel. Z. Suský, Nový orient, Praha, Orientální ústav, 2005, roč.60/č.2, (str.56-57) ISSN 0029-5302

Akutagawa Rjúnosuke - Příběh o tygrovi, přel. Z. Suský, Nový orient, Praha, Orientální ústav, 2007, roč.62/č.2, (str.45-46). ISSN 0029-5302

Internetové stránky:

<http://en.wikipedia.org>

<http://iliteratura.cz>

<http://ja.wikipedia.org>

<http://ktai.lifemedia.jp/shobo/>